

Kurk
Lietuvai

EIMIN

Tvarus viešojo sektoriaus kilnojamojo turto valdymas: politikos formavimo rekomendacijos

Projekto vadovė Rūta Kukulskytė

Projekto savininkė Grėtė Lelė

2024 08 30

Šios politikos formavimo rekomendacijos tvariam viešojo sektoriaus kilnojamojo turto valdymui yra paremtos Jungtinių Tautų organizacijos^{1 2}, Europos Komisijos³ (EK) rekomendacijomis, gerosiomis užsienio ir Lietuvos praktikomis bei konsultacijomis su suinteresuotomis šalimis. Šios rekomendacijos yra paskutinis „Kurk Lietuvai“ projekto „Pakartotinis elektronikos naudojimas viešajame sektoriuje“ etapas. Apie kitus tris projekto etapus daugiau sužinoti galima čia: ir [Gerųjų praktikų apžvalga](#) ir [Lietuvos viešojo sektoriaus IRT kelio žemėlapis](#). Rekomendacijos apima viešuosius pirkimus, turto (kilnojamojo ilgalaikio ir trumpalaikio) pardavimą, strategiją bei užduotis. [Esamosios situacijos analizė](#) ir [Gerųjų praktikų apžvalga](#) ir [Lietuvos viešojo sektoriaus IRT kelio žemėlapis](#). Rekomendacijos apima viešuosius pirkimus, turto (kilnojamojo ilgalaikio ir trumpalaikio) pardavimą, strategiją bei užduotis.

Europos Komisijos tyrimo duomenimis, siekį **taikyti tvaresnę vartojimo praktiką, dažnai iš viršaus (angl. top-down) skatina įmonės ir vyriausybės reguliavimas**, o ne individualių vartotojų iniciatyva.⁴ Lietuvos viešasis sektorius išleidžia apie 13 proc. BVP kasmet⁵, visos Europos mastu išleidžiama apie 2 trilijonai eurų⁶, todėl viešojo sektoriaus rankose slypi tiek didelė ekonominė galia, tiek svarbus lyderystės vaidmuo.

Politikos priemonių rekomendacijos

1. Centralizuoti valstybės ir savivaldybės turto aukcionus

Rekomenduojama Ekonomikos ir inovacijų ministerijai inicijuoti viešųjų aukcionų centralizavimą.

Centralizuotas viešojo sektoriaus turto aukcionas užtikrintų platų pasiekiamumą, supaprastintų dalyvavimą, užtikrintų skaidrumą, o valstybė atgautų didžiausią vertę už parduotą turtą. EBPO viešojo sektoriaus inovacijų observatorijoje pažymima, kad neveiksmingas viešųjų aukcionų skelbimas sukuria daugiau galimybių korupcijai bei pateikia gerosios praktikos pavyzdį Ukrainoje.⁷

ProZorro.Sale yra Ukrainoje įdiegta centralizuota elektroninių aukcionų sistema. Tai yra hibridinio modelio e. aukcionų sistema, nes informacija apie aukcionus yra saugoma vienoje centrinėje duomenų bazėje, tačiau aukciono dalyviai ir pardavėjai gali naudotis duomenimis iš kelių skirtingų platformų, pasirinkdami geriausiai jų poreikius atitinkančią platformą. Vienas iš šios platformos tikslų - skaidriai ir efektyviai elektroniniu būdu vykdomi viso valstybės turto pardavimai ir taip didinamos biudžeto pajamos. Po sėkmingo pilotinio įgyvendinimo, nuo 2017 m. parduodant viešojo sektoriaus turtą yra privaloma naudotis ProZorro.Sale elektroniniu aukcionu.

¹ [Jungtinių Tautų rekomendacijos viešiesiems IRT pirkimams](#)

² [JTO, 2024 m. e. atliekų ataskaita](#)

³ [Europos Komisijos žaliųjų pirkimų rekomendacijos](#)

⁴ [EK tyrimas, Vartotojų įsitraukimas į žiedinę ekonomiką](#)

⁵ [Viešųjų pirkimų tarnybos statistika](#)

⁶ [Europos Komisija \(2017 m.\) Komunikatas: Viešųjų pirkimų efektyvinimas Europoje ir jos labui](#)

⁷ [EBPO centralizuoto aukciono geroji praktika](#)

2. Sudaryti galimybę per viešuosius pirkimus pirkti naudotus/ atnaujintus baldus

Rekomendacija Centrinei perkančiajai organizacijai įtraukti atnaujintus baldus į viešųjų pirkimų katalogą, taip prisidedant prie galimybės per viešuosius pirkimus stiprinti žiedinę ekonomiką.

EK tyrimas, kurio rezultatai rodo, jog vartotojų susidomėjimas didėja ne tik atnaujintais išmaniaisiais telefonais, bet įvairiomis buitinės technikos, elektronikos prekėmis bei tekstilės gaminiais.⁸ O Europos aplinkos agentūra rekomenduoja taisymo reikalavimus įtraukti į žaliųjų viešųjų pirkimų praktiką, taip sukuriant geresnę rinką taisymo sektoriui.⁹ Europos žiedinėje ekonomikoje veikiančių socialinių verslų asociacija Rreuse savo 2024 m. ataskaitoje įvardina kelias gerąsias atnaujintų baldų pirkimo praktikas viešajame sektoriuje. Toliau aprašytos gerosios praktikos pasižymi ne tik teigiamu poveikiu pakartotinio naudojimo bei aplinkosaugos poveikiu, bet labai svarbus vaidmuo tenka ir socialiniam šio verslo aspektui.

Geroji praktika - Airija

2019 m. Nacionalinė Airijos atliekų surinkimo leidimų tarnyba turėjo persikelti į naujas patalpas ir būdama atliekų ir išteklių sektoriaus organizacija, nusprendė šią galimybę išnaudoti inovacijų diegimui ir žiedinių viešųjų pirkimų potencialo įrodymui.¹⁰ Todėl Airijos atliekų surinkimo leidimų tarnyba viešųjų pirkimų konkurse išklė sąlygą, kad visi baldai, skirti naujoms biuro patalpoms turėtų būti naudoti. Pirkimą laimėjo bendruomenių pakartotinio naudojimo tinklas (Community Reuse Network Ireland), kuris yra perdirbimo ir atliekų prevencijos organizacija, skatinanti pakartotinį naudojimą ir socialinę įtrauktį. Dirbant su Community Reuse Network Ireland suburtomis socialinėmis įmonėmis, šiuo konkursu buvo remiamos galimybės gauti darbą ir įgūdžius asmenims, kurie susiduria su kliūtimis bendrojoje darbo rinkoje.

Šio viešojo pirkimo biudžetas buvo 25 000 eurų, pakartotinai panaudoti 97 baldai, išvengta maždaug 2,6 tonų CO₂. Pakartotinis daiktų naudojimas sumažina naujų gaminių poreikį, dėl to mažėja žaliavų sunaudojimas, gamyba ir transportavimas bei atliekos.

Geroji praktika – Škotija

2012 m. Vyriausybė pradėjo dirbti su savivaldybėmis, kad sukurtų sistemą, skirtą tiekti baldus laikinojo apgyvendinimo reikmėms, įtraukiant ir pakartotinai naudojamus baldus. 2016 m. Škotijos viešosios įstaigos, teikiančios laikiną apgyvendinimą įvykdė viešąjį naudotų baldų ir elektronikos pirkimą, kurį laimėjo Škotijos pakartotinio naudojimo asociacija (Reuse Consortium), vienijanti 10 socialinių įmonių.¹¹ Ši asociacija buvo įkurta, nacionalinei Škotijos žiedinių bendruomenių organizacijai (Circular Communities Scotland) kartu su Škotijos viešųjų pirkimų kompetencijos centru (Scotland Excel) plėtojant šį viešąjį pirkimą.

⁸ [Europos Komisijos poveikio vertinimas, 2023 m.](#)

⁹ [Europos Aplinkos Agentūros ES taisymo sektoriaus apžvalga](#)

¹⁰ [Žiedinių viešųjų pirkimų ES atveju analizė](#)

¹¹ [Žiedinių viešųjų pirkimų ES atveju analizė](#)

Ši sėkminga partnerystė su Pakartotinio naudojimo asociacija lėmė nemažą teigiamą socialinį, ekonominį ir aplinkosauginį poveikį. Pakartotinai panaudota 29 000 baldų, 1 300 tonų atliekų nukreipta pakartotiniam naudojimui, sutaupyta 3 410 tonų CO₂ emisijų. Suteikta pagalba 13 400 mažas pajamas gaunančių asmenų namų ūkiams, sukurtos bent 3 darbo vietos, sutaupyta 1,2 mln. svarų biudžeto lėšų nuo veiklos pradžios.

Be naudotų baldų tiekimo socialiniams socialinės rūpybos fondo paramos gavėjams per Škotijos viešųjų pirkimų kompetencijų centrą, Pakartotinio naudojimo asociacija dabar dar tiekia baldus ir buitinę techniką vietos valdžios institucijų benamių komandoms ir būsto asociacijai. Ji taip pat inicijavo bandomąjį projektą su vietos universitetu tiekti studentų būstams reikalingus daiktus.

3. Suformuoti viešojo sektoriaus tvarios IRT strategiją

Jungtinių Tautų Organizacijos duomenimis, elektroninės atliekos auga penkis kartus greičiau, nei perdirbimo pajėgumai, todėl svarbu turėti strategiją, kuri suteiktų įrankius viešojo sektoriaus IT srities darbuotojams tvariai įsigyti, naudoti ir šalinti elektroninę įrangą. Tokia strategija sukuria galimybę nustatyti pakartotinio elektronikos naudojimo tikslus ir juos sekti. Pasak JTO, norint, kad pramonės atstovai ir politikos formuotojai išnaudotų teigiamą elektronikos sektoriaus žiedinės ekonomikos potencialą, turi būti laisvai prieinami patikimi duomenys, kuriais būtų galima remtis priimant sprendimus.¹²

Geroji praktika – Jungtinė Karalystė

Jungtinė Karalystė (JK) yra numačiusi ekologiškesnės vyriausybės strategiją 2020-2025 m, kurios dalis yra tvarios IRT ir skaitmeninių paslaugų strategija¹³. JK ekologiškesnės vyriausybės strategijoje nustatyta, kaip vyriausybė gali teikti tvarias IRT ir skaitmenines paslaugas savo klientams. Keli iš šios strategijos tikslų:

1. Visi tiekėjai taiko žiedinę IRT politiką ir strategijas, o gaminiai nuolat projektuojami taip, kad būtų patvarūs, lengvai prižiūrimi ir perdirbami.
2. Kasmet didinamas įsigyjamų arba nuomojamų atnaujintų (angl. *refurbished*) elektronikos prietaisų.

4. Nustatyti nacionalines EEJ paruošimo pakartotiniam naudojimui užduotis

Rekomenduojama Aplinkos ministerijai atskirai nustatyti EEJ paruošimo naudoti pakartotinai užduotį ir sekti užduoties įgyvendinimo rodiklius, taip užtikrinant atliekų tvarkymo hierarchijos prioritetų laikymąsi.

Pagal ES direktyvą dėl EEJ atliekų 2012/19/EU¹⁴ yra formuojamos ir Lietuvos vyriausybės EEJ atliekų tvarkymo užduotys¹⁵, kurios nuo 2020-ųjų įpareigoja EEJ gamintojus ir importuotojus surinkti, panaudoti,

¹² [JTO, 2024 m. e. atliekų ataskaita](#)

¹³ [JK tvarios IT strategija 2020-2025](#)

¹⁴ [Direktyva dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo](#)

¹⁵ [Lietuvos vyriausybės EEJ atliekų tvarkymo užduotys](#)

paruošti naudoti pakartotiniai ir (ar) perdirbti bent 65 proc. praėjusiais metais išleistų į rinką gaminių. Nors vyriausybės keliamose EEJ atliekų tvarkymo užduotyse paruošimo naudoti pakartotiniai ir perdirbti prioritetai sugrupuoti kartu ir jiems keliama bendra užduotis, pagal atliekų prevencijos hierarchiją prioritetas turėtų pirmiausia būti teikiamas paruošimui naudoti pakartotiniai ir tik nesant tam galimybės atliekos turėtų būti perdirbamos.

Todėl ne viena Europos šalis ar jų regionai¹⁶, pvz., Ispanija, Flandrija (Belgija), Švedija, Aarhus (Danija) atskirai seka paruošimo naudoti pakartotiniai ir perdirbimo rodiklius. 37 proc. Švedijos savivaldybių turi išsikėlusios atskirus (nuo perdirbimo) pakartotinio naudojimo tikslus.¹⁷

Atskirai sekti paruošimo pakartotiniai naudoti tikslus valstybėms rekomenduoja ir Europos aplinkos agentūra¹⁸:

- Apibrėžti taisymo ir pakartotinio panaudojimo tikslus: atliekų tvarkymo direktyvos dėmesio perkėlimas nuo medžiagų naudojimo prie atliekų prevencijos ar kitų gyvavimo ciklo pabaigos galimybių, gali turėti didelį poveikį taisymo paslaugoms. Tai galima paremti atliekų tvarkymo teisės aktuose apibrėžiant taisymo ir pakartotinio panaudojimo tikslus, panašius į atliekų surinkimo ir panaudojimo tikslus.
- Nustatyti paruošimo pakartotiniam naudojimui ir pakartotinio naudojimo užduotis, bei sukurti stebėsenos sistemą, apimančią ne tik atliekų paruošimą pakartotiniam naudojimui, bet ir ekonominius pakartotinio naudojimo rodiklius įvairiuose sektoriuose.¹⁹

Nustatyti paruošimo pakartotinio naudojimo tikslus valstybėms rekomenduoja ne tik Europos aplinkos agentūra, bei Lietuvos²⁰ ir Europos nevyriausybinės organizacijos²¹.

Rūta Kukulskytė
Projekto vadovė

+370 67996733
ruta.kukulskyte@kurklit.lt

Upės str. 23,
08128, Vilnius,
Lithuania

www.kurklit.lt

¹⁶ [Europos aplinkos agentūra](#)

¹⁷ [Inrego](#)

¹⁸ [Europos aplinkos agentūra](#)

¹⁹ [Europos aplinkos agentūra](#)

²⁰ [VšĮ Žiedinė ekonomika](#)

²¹ [Reuse](#)